

BILI SMO BRŽI OD SMRTI

Buena-Bonka Davičo, devojačko prezime Demajo, rođena je 16. juna 1920. godine u Sarajevu od oca Morica i majke Estere, rođene Papo. Porodica se seli u Beograd 1928. Osnovnu školu pohađala je u školi „Kralj Petar“, gimnaziju u školi Kraljice Marije, takođe u Beogradu. Pred Drugi svetski rat udala se za Jašu Daviča, pravnika. Ratnu epopeju prošla je sa celom porodicom – od Dubrovnika i Crne Gore, preko Italije, Španije i Portugala, do Londona. Kćerku Svetlanu rodila je u Madridu.

Bonka Davičo je bila dugogodišnji spiker na Radio-Beogradu, a karijeru je započela u radio-stanici Nova Jugoslavija. u Londonu 1944. godine. Aktivno je sudelovala u radu Jevrejske opštine u Beogradu i njene Ženske sekcije.

Ima kćerku Svetlanu, jednu unuku i dvoje praunučadi.

Umrla je početkom 2003. godine u Beogradu.

Bio je 27. mart 1941. Svi smo slavili i izvikivali „Bolje rat nego pakt“! Međutim, moj otac je već sutradan, 28. marta, otputovao u Zagreb. Tamo se već očekivalo da će Nemačka napasti Jugoslaviju. Tata se vratio 29. marta i rekao nam: „Morate odmah da otputujete iz Beograda.“ Tek sam se bila udala za Jašu Daviča. On je bio mobilisan – nalazio se na bugarskoj granici, u Stracinu.

Udala sam se 1. decembra 1940. Već se uveliko strahovalo da će biti rata, a ja ipak u to nisam verovala. Sve mi je bilo lepo, bila sam

srećna. Moj muž Jaša Davičo, bio je pravnik u pančevačkoj fabrici stakla. Otac, majka, ja i moj brat, mlađi od mene tri godine, bili smo u Beogradu. Tata je putovao u Zagreb poslom jer je radio u osiguravajućem društvu „Riunione“. Tamo je bila centrala. Kad se vratio, 29. marta rekao je: „Slušajte, meni se to ništa ne dopada, vi treba da krenete i bežite iz Beograda, ja ne mogu“. On je bio rezervni kapetan i morao je da ostane u Beogradu.

Tako smo mama, brat i ja, 30. marta, krenuli vozom za Dubrovnik. U Dubrovnik smo stigli sutradan. Bilo je vrlo hladno, za dubrovačke prilike skoro neverovatno. Šestog aprila slušali smo radio i čuli da je Beograd bombardovan. Za mene je to bilo strašno. Jer, ja sam krenula iz Beograda misleći da ću se u njega vratiti za deset, petnaest, dvadeset dana. Zato sam ponela samo jedno malo koferče, a nekim čudom, to je valjda bio neki predosećaj, ponela sam tri albuma slika i vrlo malo odeće. Čekali smo i brinuli šta će biti s tatom. U mojim očima tata je bio veliki heroj. U Prvom svetskom ratu prešao je Albaniju, stradalište za mnoge vojnike i nejač. Aprila 1941. bio je zarobljen u Sarajevu. Uspeo je da se izbavi dok su sprovodili zarobljenike. To se desilo u muslimanskom delu grada. Poznavao je jednog muslimana, prijatelja njegove sestre koja je živela u Sarajevu. Sklonio se u njegovo dvorište i tako se spasio nemačkog ratnog zarobljeništva. Taj musliman mu je mnogo pomogao. Uspeo je da mu nabavi neku propusnicu za Dubrovnik gde je došao u turskom odelu sa fesom sa na glavi i našao nas.

NIGDE NEMA MIRA

U Dubrovniku smo kraće vreme mimo živeli ali krijući se, sa još dve tri jevrejske porodice koje su tamo prebegle. Kada smo čuli da će Hrvatska postati nezavisna, tata je rekao da ponovo moramo da krenemo. Tako smo se, navrat-nanos, spakovali i krenuli jednim taksijem prema Crnoj Gori. Tu sam prvi put videla Nemce, prvi i jedini put. kada su silazili sa brda, dole, u Dubrovnik. Tada sam videla i ustaše.

Krenuli smo iz Dubrovnika. U Dubrovniku sam doživela i to da su Nemce dočekali veoma lepo. Krenuli smo taksijem za Petrovac na moru. Međutim, posle nešto više od dvadeset kilometara taksista nije hteo dalje da ide i mi smo pešice došli u Petrovac. To je bio vrlo težak, naporan put, koji je vodio preko mnogih brda i kroz šume. Kad smo stigli smestili smo se u jednom hotelu, ne sećam se kako se zvao. U Petrovcu smo našli još dve-tri jevrejske porodice. Jedna

od njih je bila dr Čelebonovića, sa sinom Aleksom, a druga Mirka Demaja, sa ženom.

Krajem juna stigao je iz Beograda moj muž. Doveo ga je, na našu molbu, otac Marka Nikezića koji je sa Markom i celom porodicom živeo u Baru. Do tada je Jaša u Beogradu sa žutom trakom, bio na prinudnom radu i raskrčivao ruševine. Svi smo bili u tom petrovačkom hotelu do 13. jula, kada je počeo ustanak u Crnoj Gori.

Prvi prostor koji su u borbama zauzeli Italijani, bila je „Mala plaža“ u ovom mestu. Tu su nas sve zarobili, odveli u hotel i zaključali. Bili su to crnokošuljaši, zvani – kamiće nere. Tu sam prvi i jedini put videla oca Aleksandra Saše Demaja, Morica Demaja, advokata iz Beograda, daljeg rođaka moga oca. Bio je u crnogorskom odelu, sa crnogorskom kapom. Stajao je pored hotela. Tada sam čula da su ga uhapsili baš tu gde smo mi bili. Kasnije smo saznali da je streljan na Cetinju.

Pre toga, odmah po ulasku italijanskih fašista u Petrovac, „kamiće nere“ su sve koji su bili u toj kući, a bilo nas je desetak, sa gazdom hotela Savom Petrovićem, stavile uza zid, govoreći da će da nas streljaju. Jedan broj crnokošuljaša je otišao u selo da ga spale, a mi smo čekali na streljanje. Jedva sam čekala da pucaju i da prekinu naše muke. Međutim, crnokošuljaši su se vratili i rekli: „Nismo mogli tamo nikoga da ubijemo, ima mnogo žena i dece. Pustite i ove, zatvorite ih, pa ćemo da vidimo šta ćemo s njima“.

OD ZLIH BEŽIŠ, DOBRI POMAŽU

U tom hotelu proveli smo deset dana, a posle toga su nas, vezane, odveli u zatvor u Baru. U Baru sam bila zatočena četiri meseca u ženskom zatvoru. Ustvari, taj zatvor je bio smešten u zgradi gimnazije. Tu sam nevolje delila sa Crnogorkama koje su bile toliko hrabre da sam pored njih i ja nekako uspevala da ne mislim toliko o našoj teškoj sudbini. Tu smo dočekali da, posle četiri meseca, jednu grupu Jevreja prebace na Korčulu. Na Korčuli smo takođe boravili oko četiri meseca. U početku smo morali da se javljamo svakog dana u kvesturu. Nešto kasnije te obaveze su oslobodili žene. Samo su muškarci morali da se javljaju.

Preko puta Korčule, udaljeno samo dva kilometra, nalazi se poluostrvo Pelješac. Tamo je već bila Nezavisna Država Hrvatska. Ustaše su, vrlo često, čamcima dolazili na Korčulu. To je veoma brinulo mog oca. On je uvek gledao unapred, pa je rešio da nekako pronađe način

da se prebacimo u Italiju. U tome su nam pomogli Marinka Arneri, Korčulanka, koja je tamo živela, i njen otac, veliki Jugosloven, advokat. On je nekako uspeo da nabavi dokumenta za jednu grupu da ode u Italiju u konfino libero. Mi smo dobili dozvolu da odemo u Bolgo Valditaro, Provinća di Parma, selo u brdima, u kojem smo živeli šest do sedam meseci. Moram da kažem da su nas Italijani lepo dočekali, da su bili divni. Čak mislim da su oni tada možda i prvi put videli Jevreje. Nisu znali ko smo mi, zašto su nas tu sproveli. Ja sam već čekala bebu. Oni su to znali i pred vratima naše male sobice u kojoj smo stanovali, svakog dana sam nalazila jaja, povrće, sir, neko pilence da bi imala šta da jedem. Mada ne mogu da kažem da smo gladovali, nije nam bilo ni lako. Šest meseci posle našeg dolaska, očekivao se pad Musolinija. I ponovo je moj otac rešio da nekako pređemo granicu i da odemo negde drugde, u Englesku ili bilo gde, samo da ne ostanemo u Italiji. U tome nam je pomogao jedan advokat, Oto Lengi, Jevrejin koji je živio u Parmi. I preko njega smo dobili *laša pasare* (propusnice) za Rim. U Rimu smo bili dva meseca, krijući se, jer još su Nemci bili tamo. Posle dva meseca, uz pomoć katoličkih popova, jezuita, koji su pomagali sve progonjene, pa i izbeglice Jevreje, uspeli smo da se pripremimo za odlazak. Tako smo i mi dobili dokumenta i krenuli za Španiju. U Španiji je u to vreme na vlasti bio general Franko. Ni tu nam nije bilo lako jer se nismo osećali slobodni. Vrlo često sam na ulicama viđala nemačke vojnike, uglavnom kako prolaze kolima. General Franko je bio u savezništvu sa Trećim Rajhom, iako nije učestvovao u ratu.

MADRID, LONDON, BEOGRAD

U Madridu, gde sam rodila kćerku Svetlanu, živeli smo četiri meseca. Uz pomoć tadašnjeg Jugoslovenskog poslanstva i otpravnika poslova Ljubiše Višackog, prebačeni smo u Lisabon, gde smo na dokumenta za London čekali mesec dana. Tu nam je pomogla organizacija Hajas. U Englesku, u London, prebacili smo se avionom 1. aprila 1943. godine.

U Londonu je procedura ispitivanja i prihvatanja izbeglica obično trajala devet dana. Ženama je za sve vreme čekanja bilo prijatno i lepo, jer su bile smeštene u jednom divnom dvorcu. Naravno, i tamo smo bile čuvane, nismo mogle nigde da idemo. Muškarcima je bilo znatno gore – bili su u pravom zatvoru. Ali, istog dana smo bili pušteni iz tog pritvora i ja i moj muž... Ta procedura se zvala „Patriotik Skul“

(Patriotic School). Posle toga živeli smo u Harpendenu, malom mestu blizu Londona. Pomogao nam je, da se snađemo, novinar Politike Miša Sudžić, koji je sa porodicom za vreme rata ostao u Londonu. Oni su već stanovali u jednoj kućici, u koju smo se i mi smestili. Ubrzo je u London došao general Vladimir Velebit da bi tu osnovao i vodio novo jugoslovensko diplomatsko predstavništvo. Koliko mi je poznato tu dužnost mu je poverio Josip Broz Tito. Kad sam se srela sa njim pitao me da li bih htela da radim nešto, što sam rado prihvatila. Rekao mi je: „Postoje ovde dve mogućnosti: jedna je rad u Crvenom krstu, a imamo i radio koji svakog drugog dana za naše građane daje vesti iz Londona i zove se „Slobodna Jugoslavija“. Opredelila sam se za ovu drugu mogućnost. Direktorica te radio stanice je bila Krista Đorđević. U radiju sam kao spiker radila sve do kraja rata. Kada se rat završio, htela sam da se što pre vratimo u Jugoslaviju. Moj muž je već godinu dana pre toga otišao avionom i spustio se padobranom kod Valjeva. Tu je učestvovao u borbama. Kasnije je teško ranjen blizu Zagreba u mestu Se-svete. Lečen je u Zagrebu, u bolnici „Rebro“. Jedva je ostao živ. Bio je jedan od prvih koji je ušao u oslobođeni Beograd. Ja sam još dugo čekala da krenem iz Londona u Jugoslaviju. Ipak, dočekali smo i taj dan: najzad smo se u Sauthemptonu ukrcali u brod i krenuli najpre za Bari i potom iz Barija brodom za Split. U Beograd sam stigla 15. novembra 1945. godine. Dočekao me je muž u stanu u kojem sam živela pre rata. Tokom ratnih godina stan je zauzela žena, advokat Gestapoa, koja je u njemu čak i ostavila neke svoje stvari, ali je mnogo naših stvari odneto. Tu smo se uselili moja ćerka, moj muž i ja.

Čim sam se vratila u Beograd, zaposlila sam se u Tanjugu kao prevodilac za engleski jezik. Uskoro je objavljen konkurs za spikera Radio-Beograda. Kako sam u Londonu taj posao već obavljala i znala otprilike kako se radi, konkurisala sam. Setila sam se da me je jednom, prateći neku emisiju vesti prilikom boravka u Londonu čuo tadašnji direktor Radio Beograda Vasiljević i tada mi kazao: „Molim vas, kad se vratite u Beograd, dođite u Radio Beograd“.

Septembra 1948. počela sam da radim u Radio Beogradu, u kojem sam bila spiker tačno 31 godinu, sve do 1980. godine, kada sam otišla u penziju.